



Lausunto Valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelma vuosille 2022-2025

Koulutuksen tutkimuslaitos kiinnittää huomiota Sivistysvaliokunnan lausuntopyyntöä kunnioittaen seuraaviin teemoihin: 1) Miten selonteossa julkisen talouden suunnitelmasta (VNS 3/2021 vp) huomioidaan koulutuspoliittisen selonteon (VNS 1/2021 vp) tavoitteet ja toimenpiteet? 2) Korona-aikana syntyneet ongelmat koulutuksellisen tasa-arvon näkökulmasta; osaamisvajeen korjaaminen ja hyvinvoinnin moniammatillinen tukeminen jo varhaiskasvatuksesta alkaen, 3) Veikkauksen tuotoilla rahoitettavat kohteet.

Keskitymme näihin teemoihin emmekä ota kantaa arvioihin talouskehityksestä.

Julkisen talouden suunnitelma ja koulutuspoliittisen selonteon tavoitteet ja toimenpiteet

Kokonaisuudessaan Julkisen talouden suunnitelmassa (JTS) on viitteitä koulutuspoliittisen selonteon (KPS) tavoitteisiin ja niihin kohdennettaviin resursseihin sekä valtion budjetista että RRF-paketista. Suurimmaksi osaksi kannanotot liittyvät kuitenkin finanssipolitiikkaan ja terveydenhuoltoon.

Myönteistä JTS:ssa on oppivelvollisuus uudistuksen rahoituksen varmistaminen sekä satsaukset perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen laatu- ja tasa-arvo-ohjelman jatkamiseen kehyskaudella aiempien päätösten mukaisesti. Nämä tavoitteet löytyvät myös Koulutuspoliittisesta selonteosta, jonka hengen mukaisia ovat myös satsaukset maahanmuuttajien kotouttamiskoulutukseen ja työperäiseen maahanmuuton edistämiseen Work in Finland -rakenteen perustamisella. Samoin osatyökykyisten työllistämisen edistäminen ja oppisopimuskoulutuksen koulutuskorvauksen uudistamisen kokeilua tuetaan vuosina 2022—2024. KTS:n hengen mukaisia ovat myös lisärahoitus lastensuojelun henkilöstömitoituksen parantamiseen sekä ammatillisen koulutuksen uudistuksen jatkaminen.

Sen sijaan emme löytäneet mainintaa siitä, miten julkisin varoin tuetaan kansainvälisten korkeakouluopiskelijoiden integrointia suomalaiseen yhteiskuntaan, vaikka JTS:ssa visioidaan, että Suomeen tarvitaan 50 000 työperäistä maahanmuuttajaa vuoteen 2030 mennessä. Luontevin tapa houkutella korkeatasoisia osaajia Suomeen olisi tukea kansainvälisiä opiskelijoita, sillä muutama vuosi sitten tehdyn tutkimuksen mukaan yli 60% heistä haluaisi jäädä Suomeen töihin.

Julkisen talouden suunnitelma ja Koulutuspoliittisen selonteon tavoitteet ja toimenpiteet ovat myös osittain keskenään ristiriitaisia, sillä KPS:ssa tavoitteena on nostaa TKI-rahoitus neljään prosenttiin BKT:stä. Koulutuspoliittisessa selonteossa todetaan, että ”Julkinen tutkimusrahoitus kannustaa myös yksityisen sektorin investoimaan osaamiseen ja TKI-toimintaan. Tutkimus- ja kehittämispanokset ovat vuonna 2030 nousseet neljään prosenttiin kansantuotteesta ja näiden panosten vaikuttavuus suomalaisten hyvinvointiin on tutkitusti parantunut.”

Julkisen talouden suunnitelmassa toistetaan tämä kunnianhimoinen tavoite, mutta todetaan samaan hengenvetoon, että T&K-menoja koskevan tavoitteen saavuttaminen lisäisi julkista velkaa ja ehkäisisi julkisen talouden tasapainottamista 4 mrd. eurolla. Tämä ajatus on tosin ilmaistu erinomaisen epäselvästi. Linjaus tulee selväksi myöhemmin, kun JTS:ssa todetaan, että ”Osana puoliväliriihen uudelleenkohdennuksia strategisen tutkimusrahoituksen valtuutta alennetaan edelliseen kehyspäättökseen verrattuna pysyvästi 25 milj. euroa ja Suomen Akatemian tutkimushankkeiden myöntämisvaltuutta 10 milj. euroa vuodesta 2023 lähtien. Suomen Akatemian myöntämisvaltuutta laskee myös rahapelitoiminnan tuottoarvion aleneminen ja määräaikaisen kompensaation päättyminen vuonna 2024.”

Asia on vakava, sillä Valtioneuvosto vähentää KTS:n linjauksen vastaisesti tutkimuksesta ja TKI-toiminnasta, vaikka KTS:n vision mukaan tämä toiminta johtaisi hyvinvoinnin kasvuun Suomessa. Ylipäätään Julkisen talouden selontekoa leimaa ajatus siitä, koulutus ja tutkimus ovat valtiontalouden kuluja. Niitä ei siten nähdä investointeina yhteiskunnan ja talouden tulevaisuuteen. Opetus- ja kulttuuriministeriön kehysten leikkaukset ovat lisäksi suhteellisen suuria (455 m€, eli 6,6%) verrattuna muihin hallinnonaloihin.

Leikkaukset Suomen Akatemialta ovat erityisen ongelmallisia, sillä Suomen Akatemian rahoitusta on sekä leikattu että suunnattu Strategisen tutkimuksen neuvoston instrumenttien kautta pois perustutkimuksesta viimeisen vuosikymmenen ajan. Perustutkimuksen rahoituksen vähentyminen hapertaa väistämättä suomalaisen tieteen tulevaisuutta ja heikentää siten myös yritysten T&K-toiminnan edellytyksiä.

Koulutuksen tutkimuslaitos pitää myönteisenä sitä, että Ohjaamoihin vakiinnutetaan nuorille suunnatut matalan kynnyksen mielen hyvinvointia tarjoavat palvelut. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla panostetaan puolestaan terveydenhuollon kansallisten sähköisten asiakastietojärjestelmien palveluiden jatkuvuuteen ja palvelujen kehittämiseen. Koulutuksen tutkimuslaitos kantaa huolta siitä, varmistetaanko uudistuksessa liittymispinnat jatkuvan oppimisen digitaaliseen ekosysteemiin, ja ratkaistaanko tiedonsiirtoon liittyvät ongelmat, jotta moniammatillinen tuki olisi mahdollista varhaiskasvatuksesta alkaen.

Koulutuksen tutkimuslaitos pitää myönteisenä, että kuntien opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuudet pysyvät samalla tasolla koko kehyskauden. Määrärahoilla tuetaan sekä oppivelvollisuuden laajentamista, oppilas- ja opiskelijahuollon palveluja, perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen kehittämistä sekä maahanmuuttajien kotouttamiskoulutusta ja etsivän nuorisotyötä. Nämä määräaikaiset tulevaisuusinvestoinnit ovat perusteltuja toimia ja tehty KPS:n hengessä. Haasteena on se, miten varmistetaan, että rahoitus kohdentuu näihin toimenpiteisiin esitetyllä tavalla, sillä kunnilla on autonomia oman budjetin suhteen. Merkittävä osa näistä tulevaisuusinvestoinneista on lisäksi oppilaitosten käyttömenojen korvauksia. Miten niistä selvittää lisärahoituksen päätyttyä?

Korona-aikana syntyneet ongelmat koulutuksellisen tasa-arvon näkökulmasta; osaamisvajeen korjaaminen ja hyvinvoinnin moniammatillinen tukeminen jo varhaiskasvatuksesta alkaen

Tästä teemasta on vaikea sanoa mitään, sillä selonteossa on viitteitä vain kovin yleisellä tasolla. Rahaa kohdennetaan, mutta ei oikein käy selville pystytäänkö takaamaan, että esitetyt resurssit todella kohdentuvat esitetyllä tavalla. Toisaalta rahoitus menee sektoreittain, esimerkiksi Ohjaamot vakinaistetaan, mutta käytännössä laajennetun oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvä moniammatillinen nivelvaiheen ohjaus ei ole Ohjaamojen oma-aloitteista toimintaa, ellei nuori itse halua sitä. Monialaista työtä ei valitettavasti edistetä, jos rahaa jaetaan vain sektoreiden omaan toimintaan. Osa rahoituksesta tulisikin kohdentaa suoraan monialaisuuden edistämiseen ja sen kustannustehokkuuden seurantaan. Näin siitä tulisi osa julkisen sektorin tuottavuuden ja kustannusvaikuttavuuden parantamista.

Koulutuksen tutkimuslaitos pitää myönteisenä sitä, että valtiovalta on reagoinut koronapandemian vaikutuksiin kouluissa, opettajille ja oppilaille. Tämä on vahvistanut tunnetta siitä, että yhdessä tämä kurimus pyritään ja pystytään voittamaan. Tällainen yhteisvastuun kanto on suomalaisen yhteiskunnan vahvuus. Kevään 2020 poikkeusolojen ja koulujen etäopetuksen haitallisia vaikutuksia lasten ja nuorten hyvinvointiin ja oppimiseen on pyritty paikkaamaan lisäämällä panostuksia mm. varhaiskasvatukseen, perusopetukseen ja toisen asteen koulutukseen, opinto-ohjaukseen ja nuorisotyöhön. Tulevaisuus näyttää, kuinka pitkä varjo koronapandemialla on lasten ja nuorten (ja aikuistenkin) elämään.

Veikkauksen tuotoilla rahoitettavat kohteet

Merkittävä osa veikkausvarojen leikkauksen kompensatioista menee Julkisen talouden suunnitelmassa korvauksena Suomen Akatemialle. Tätä voi pitää sinänsä positiivisena seikkana, vaikka kriittisesti voisi kysyä, miksi veikkausvoittovaroilla ylipäättään tuetaan pysyvää tutkimustoimintaa? Julkisen talouden selonteossa ei myöskään oteta kantaa siihen, miten rahoitusta jatketaan kompensaation päättymisen jälkeen.

Jyväskylässä 18.5.2021

Jussi Välimaa, Professori

Koulutuksen tutkimuslaitoksen johtaja